

375 aastat Tartu Ülikooli arstiteaduskonda

Toomas Asser – TÜ arstiteaduskonna dekaan

Ülikooli asutamine 1632. aastal Tartus on oluline tähis kõrghariduse edenemisel Eestis ja kogu Euroopas. Ülikooli asutamine tähistab Eestis akadeemilise hariduse ning rahvusvaheliste teadus- ja õppetöö sidemete algust, mis on olnud määrava tähtsusega eesti haritlaskonna kujunemisele järgnevate aastasade jooksul. Algusest peale on ülikoolis olnud arstiteaduskond.

Rootsi-aegses Academia Gustaviana's oli neli klassikalist teaduskonda: filosoofia-, usu-, õigus- ja arstiteaduskond. Kõik üliõpilased alustasid õpinguid filosoofiateaduskonnas, mis andis üldisema kõrghariduse ja oli eelastmeks mingile erialale spetsialiseerumisel. Tuleb aga arvestada, et viimane polnudki kõige tähtsam, sest tolle aja teadlane püüdis olla kõiketeadja.

Ülikoolide rajamise tõukejõuks ja nende kestmise aluseks on olnud haridust ja teadust hindavad inimesed. Need arstiteaduskonna professorid, kes töötasid Tartus ülikooli esimese eksisteerimise ajal, olid saanud hea ettevalmistuse Euroopa ülikoolides. Selle aja arstiteadlastel oli oluline roll meditsiiniteaduste ja -praktika arengule ning loodusteaduste arendamisele laiemalt.

Veneaegses keiserlikus Tartu Ülikoolis (1802–1918) alustas esmalt vaid nelja kateedriga taas tööd ka arstiteaduskond. Kuna arstiteaduskonnal puudusid õppetööks nõuetekohased ruumid, asuti Tartus teiste Euroopa ülikoolide eeskujul esimese õppehoonena ehitama anatoomikumi. 1803–1805 rajati Toomemäele klassitsistlik rotund – anatoomiline teater. 1825–1827 ehitati sellele juurde tiibhooned ning aastatel 1856–1860 pikendati neid veelgi. Pärast füsioloogiainstituudi (uus anatoomikum) valmimist 1888. a hakati maja nimetama vanaks anatoomikumiks. 1809–1810 ehitati vana anatoomikumi kõrvale ülikooli ökonoomi maja, mis 19. sajandi keskel ehitati ümber ülikooli naistekliinikuks. 1870. aastatel sai uued

ruumid farmaatsia instituut, ehitati uus kirurgiikliinik ning ka hoone psühhiaatrikliinikule.

1802. a-st kuni 1890ndate alguseni oli Tartu Ülikool saksa ülikool Vene impeeriumis. Veel 19. sajandi esimesel poolel pidasid mõned professorid dispuute ladina keeles. Teaduskonna osast ülikoolis annab ettekujutuse üliõpilaste arv. 1892. a moodustasid 1019 arsti- ja farmaatsia-üliõpilast 61% ülikooli üliõpilaskonnast. Kuni 1893. aastani toimus õppetöö arstiteaduskonnas saksa keeles. Tartu Ülikool vahendas saksa ja kogu Euroopa ning maailma teadussaavutusi vene teadusesse ning koolitas õppejõude Vene ülikoolide jaoks ning siin tehtud uurimuste tulemused jõudsid TÜ teadussidemete kaudu kiiresti Euroopa teadusavalikkuse ette. Paljud Tartu Ülikooli arstiteaduskonna professorid olid pärit Saksamaalt, nende hulgas ka maailmateaduses tuntud anatoomid K. Burdach ja A. Rauber, embrüoloog M. Rathke, füsioloog A. Volkmann, farmakoloog R. Buchheim, farmatseut H. Dragendorf, terapeut B. Naunin, psühhiaater E. Kraepelin. Olulise muutuse Tartu Ülikooli teadusorientatsioonis tõi kaasa venestamine. 1890. aastate algusest 1918ndani tuli enamik professoritest Tartusse Moskva ja Peterburi ülikoolist. Siiski ei muutunud TÜ sellest vene ülikooliks. Tüsse tööle asunud teadlased olid noored ning paljudel oli doktorikraad kaitsmata. Nende kujunemist mõjutas oluliselt TUs sajandi jooksul väljakujunenud traditsioonid ning õhustik, mida administratiivsete käskudega ei olnud võimalik kiiresti muuta. Tartusse suundunud vene teadlaste hulgas oli häid spetsialiste ja oma varasema traditsioonilise tuntuse tõttu Euroopas hakkas TÜ vahendama läände vene teadlaste ja nende kaudu kogu vene teadusliku mõtte saavutusi. Tartu ülikooli panus meditsiiniteadusse 19. sajandil ja 20. sajandi algul oli väga oluline.

Ka sõdadevahelise Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940 oli üheks suurimaks teaduskonnaks arstiteaduskond. Esimesest 24 õppejõust olid eestlased vaid pooled, mistõttu õppetöö toimus pooleldi saksa keeles. Järgnevatel aastatel eestikeelne õpetus laienes ning 1939. a oli teaduskond täielikult rahvuslik nii õppejõudude koosseisult kui ka õppekeelelt. Uute kateedrite loomisega ning uute kohustuslike õppeainete avamisega laienes õppetegevus. Maarjamõisas avati hospitaalteraapia, kirurgia, neuroloogia ja neurokirurgia kliinik. Aia tänava hoones avati hügieeni ja bakterioloogia instituut, Veski tänaval lastekliinik. 1926. a juurutati arstidiplomi saamiseks 6aastane õpe. 1928. a avati füüsilise kasvatuse osakond kaheaastase õppeajaga. Hiljem, 1935. a avati hambaravi polikliinik. 1938–1939 asutati radioloogiakliinik, valmis farmaatsiaosakonna hoone, silmakliinik ning kõrva-nina-kurguhaiguste kliinik. Aastatel 1928–1939 lõpetas teaduskonna keskmiselt 30 arsti aastas ning Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis sai hariduse kokku üle 800 arsti, 350 rohuteadlast ning 50 kehakultuurlast. Arstiteaduskonna juures töötanud ämmaemandate kooli lõpetas selle aja jooksul üle 220 ämmaemanda ning õdede kool andis 1928.–1939. a 132 lõpetajat.

Arstiteaduskond toimus Tartu Ülikoolis ka Saksa okupatsiooni ajal 1941–1944. Et Saksa okupatsioonivõimud olid huvitatud õppetööst vaid sõjaliselt olulistel erialadel, avati algul ainult arsti-, loomaarsti- ja põllumajandusteaduskond. Vastu võeti 100 arstiteaduse ja 35 rohuteaduse üliõpilast. Siiski oli 1943. a kevadsemestri lõpuks ülikooli teaduskondlik struktuur taastatud peaaegu samasugusel kujul, nagu oli 1940. a kevadsemestril, toimus aga teatav hariduse devalveerumine.

Sõda tingis mitmete arstiteadlaste siirdumise pagulusse ning Tartu Ülikooli traditsioone ja vaimu kandsid pärast sõda edasi need arstiteadlased, kes olid alustanud oma teaduslikku ja pedagoogilist tööd Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis. Aastail 1944–1960 ei kaitstud arstiteaduskonnas ühtki doktoriväitekirja ning vähe oli ka kandidaaditööde kaitsjaid. Professorite arv vähenes 12-ni. Teadustöö madalseisu peamiseks põhjuseks oli asjaolu, et Nõukogude

Liidus ei rahastatud sel ajal arstiteaduskonnas teadusuuringuid. Lisaks sellele põhjustas teadustöö depressiooni ka põlvkonn vahetus. 1961. aastal arstiteaduskonna juurde loodud Meditsiini Kesklaboratoorium ning selle baasil 1979. a rajatud Üld- ja Molekulaarpatoloogia Instituut aitasid koondada ülikooli meedikute teaduslikku potentsiaali ning selle tulemusena tõsta meditsiinilise teadustöö uuele tasemele. Sellel alusel toimib ka tänane arstiteaduskond, kandes endas eelnevaid Tartu Ülikooli traditsioone ja vaimu, mis oli säilitatud nõukogude perioodil.

Taastatud omariikluse perioodil on TÜ arstiteaduskonna teadustööd ning sellega seotult ka kliinilist tööd oluliselt mõjutanud nüüdisaegse kraadihariduse kujunemine. Arstiteaduskond on põhiliseks kohaks, mis tagab rahvusliku teaduskonna järjepidevuse meditsiinivaldkonnas. Nii Eesti arstikonna kui ka arstiteadlaste järjepidevuse aluseks on eelkõige Tartu Ülikooli arstiteaduskonna lõpetanud, nii nende arvukus kui ka teadmiste tase.

Viimased 25 aastat ülikooli ja teaduskonna ajaloos on olnud murrangulised ning areng on toimunud koos suurte muutustega Eesti rahva ja riigi elus. Aset leidis poliitiline vabanemine ning omariikluse taastamine, kuid ilmselt veel olulisem on ühiskonnakorralduse ja sellega kaasnenud väärtushinnangute muutus. Arsti eriala, meditsiin ja tervishoid – valdkonnad, mis näevad ja tunnetavad selgelt ühiskonnas esinevaid nii negatiivseid kui ka positiivseid protsesse – on läbi teinud suure muutuste ahela. Vabanemine on kaasa toonud ka selle, et paljud varasematel aegadel pigem kutse sees selgeks räägitud teemad on saanud osaks laiemast, seega ka pealiskaudsemast ühiskondlikust debatist. Arstiteaduskonna roll Tartu Ülikooli elus on läbi kõikide aastate püsunud kesksel kohal. Arstiteaduskond on ikka olnud ülikooli suurim teaduskond, meedikud on olnud ülikooli rektorid, ning mis tänapäeva vaatevinklist eriti oluline, arstiteadlased on olnud need, kes on andnud suure panuse Tartu Ülikooli kinnistamisele maailma teaduse ajalukku.

Tartu Ülikooli 375. aastapäevaks valmis raamat, mis vaatleb üksuste kaupa arstiteaduskonna

ajalugu viimase 25 aasta jooksul, perioodil, mis lahutab meid ülikooli viimasest suurest juubelist ning sel puhul välja antud arstiteaduskonna ajaloo kogumikust. Pöördumine ajaloo poole on tähtis siis, kui on toimumas muutused, ning asjaosalised, püüdes mõista toimuvat ja tulevat, pööravad pilgu minevikku. Pöördumine hilisajaloo poole on ilmselt veelgi olulisem, sest inimeste isiklike kogemusi ja mälestusi puudutades saab mõista ajaloo protsessi pidevat kohalolu.

2007/2008. õppeaastal on Tartu Ülikoolis 17 300 üliõpilast ning sel aastal alustab TÜs õpinguid 5400 üliõpilast. Arstiteaduskonnas on kokku 1523 üliõpilast (neist välisüliõpilasi 117, kellest enamik arstiõppes): neist arstiteaduse erialal 889, hambaarstiteaduse erialal 173 ning proviisoriõppes 234 üliõpilast (sh 30 avatud ülikoolis). Tänavu võeti esimesele kursusele arstiteaduse erialal 160 tudengit, kusjuures riiklik koolitustellimus oli taasiseseisvusperioodi suurim – 140. Lisaks astus 16 tudengit ingliskeelsesse rühma.

Hambaarstiteaduse erialale võeti 33 üliõpilast, neist 28 riigieelarvelisele kohale ning proviisoriõppesse 43 üliõpilast, neist riigieelarvelisele kohale 25.

Magistriõppes on kokku 96 üliõpilast, neist alustas tänavu 11 õendusteaduses, 9 rahvatervishoiu erialal ning 4 biomeditsiin erialal. Doktorioõppe üliõpilaste koguarv on 131, neist alustajaid on 23.

Arst-residentide üldarv on 518. Sel aastal oli 120 residentuurikohta, millest põhikonkursiga täideti 107 ja järelkonkursiga 9. Probleemiks erakorraline meditsiin, kus jäi 3 kohta tühjaks.

TÜ arstiteaduskonna medali laureaadid

- prof Tõnis Timmusk, Tallinna Tehnikaülikool
- prof Enn Seppet, Tartu Ülikool
- dots Maido Uusküla, Tartu Ülikool
- v-assistent Ivar-Olavi Vaasa, Tartu Ülikool
- dr Enn Jõeste, Põhja-Eesti Regionaalhaigla
- dr Andres Ellamaa, Põhja-Eesti Regionaalhaigla

Medali annab üle dekaan Toomas Asser teaduskonna aastapäeva aktusel 19. oktoobril 2007.